ג א מיי' פ"א מהלכות מילה הלכה ח:

ד ב מיי' פ"א מהלכות תמידין הלכה ה:

ה ג מיי' פ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה יב:

גמ' תניא ר' ישמעאל אומר ברק ברקאי, ר"ע אומר עלה ברקאי, נחומא בן אפקשיון אומר אף ברקאי בחברון *מתיא בן שמואל (אומר) הממונה על הפייסות אומר האיר פני כל המזרח עד שבחברון רבי יהודה בן בתירא אומר האיר פני כל המזרח עד בחברון ויצאו כל העם איש איש למלאכתו אי הכי נגה ליה טובא? לשכור פועלים קאמרינן. אמר רב ספרא צלותיה *דאברהם מכי משחרי כותלי, אמר רב יוסף אנן מאברהם ניקום וניגמר, אמר רבא תנא גמר מאברהם ואנן לא גמרינן מיניה *דתניא °וביום השמיני ימול בשר ערלתו מלמד שכל היום כשר למילה אלא *שהזריזין מקדימין למצות שנאמר °וישכם אברהם בבקר ויחבוש (א) וגו' אלא אמר רבא רב יוסף הא קא קשיא ליה *דתנן חל ערבי פסחים להיות בע"ש נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה ונשחטיה מכי משחרי כותלי, (ג) ומאי קושיא ודילמא כותלי דבית המקדש בשש ומחצה משחרי משום דלא מכווני טובא א"נ שאני אברהם *דאיצטגנינות גדולה היתה בלבו א"נ משום דזקן ויושב בישיבה הוה דא"ר חמא בר' חנינא מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם: היו במצרים ישיבה עמהם שנאמר °לך ואספת את זקני ישראל היו במדבר ישיבה עמהם שנאמר °אספה לי שבעים איש מזקני ישראל, אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר °ואברהם זקן בא בימים יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר °ויהי כי זקן יצחק יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה היה שנאמר °ועיני ישראל כבדו מזוקן אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה היה שנאמר °ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו א"ר אלעזר שמושל בתורת רבו, °הוא דמשק אליעזר א"ר אלעזר שדולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים. אמר רב *קיים אברהם אבינו כל התורה כולה שנאמר °עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' א"ל רב שימי בר חייא לרב ואימא שבע מצות, הא איכא נמי מילה, ואימא שבע מצות ומילה? א"ל א"כ מצותי ותורותי למה לי, אמר (*רב) ואיתימא רב אשי קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין שנאמר תורותי אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה: מתיא בן שמואל אומר וכו' והוא אומר הן: מאן אמר הן: אילימא הך דקאי אאיגרא הוא חלים והוא מפשר אלא הך דקאי אארעא מנא ידע? איבעית אימא הך דקאי אארעא ואיבעית אימא הך דקאי אאיגרא: איבעית אימא הך דקאי אאיגרא אמר איהו: האיר פני כל המזרח, וא"ל הך דקאי אארעא עד שבחברון? וא"ל איהו הן, ואיבעית אימא הך דקאי אארעא אמר איהו האיר פני כל המזרח? וא"ל עד שבחברון? וא"ל הן: ולמה הוצרכו לכך וכו': ומי מיחליף והתניא רבי אומר אינו דומה תימור של לבנה לתימור של חמה: תימור של לבנה מתמר ועולה כמקל, תימור של חמה מפציע לכאן ולכאן תנא דבי רבי ישמעאל יום המעונן היה ומפציע לכאן ולכאן אמר רב פפא שמע מינה יומא דעיבא כוליה שמשא, למאי נפקא מינה? לשטוחי עורות אי נמי *לכדדרש רבא אשה לא תלוש לא בחמה ולא בחמי חמה. אמר *)רב נחמן *) והמא דשימשא קשי משימשא וסימניך דנא דחלא, שברירי דשימשא קשו משימשא וסימניך דילפא

הרהורי

*) [נע"י א' ויהרא וכן בערוך ערך זה וז"ל שם ויהרא דשמשא כו' פי' חמות השמש אחר שער ועבר השמש מאותו המקום וסימך דנא דחלא כלומר אחר שמריק החומץ ממנו ריחו חזק יותר מן החומץ עצמו]

גמ' עלה ברקאי. האיר יותר מברק: **נשכור פועלים.** האי יצאו איש למלאכתו לאו על הפועלים קאי אלא בעה"ב שהוא משכים ביותר למצוא פועלים לשכור: **צלותיה דאברהם.** תפלת הערב שלו: **מכי משחרי כותלי.** חומות הפונות למזרח שהלבינו מנגה החמה הבאה מן המזרח ועכשיו עליהן ובתחילת שבע שעות שהחמה באמצע הרקיע בראש כל אדם הינה עושה עמוד אלא תחתיהן משחירין אותן הכתלים לפי שאין חמה עכשיו אלא בראש הכותל בעוביו ומיצל חודו של שפת עוביו על זקיפת הכותל ומשחרת, מההיא שעתא נוטים צללי ערב (ג) וקרוי ערב: **אנן מאברהם ניקום ונגמר.** *באה נלמדו להיות זריזין כאברהם: **של נסיום בערב שבת.** הוצרך לומר תמיד של בין הערבים בכל יכולת לפי שפסחים נשחטו אחריו וצריך לצלותן מבעוד יום ואמרינן התם מוקמינן ליה אדיניה מכי ינטו צללי ערב וקתני נשחט התמיד בשש ומחצה ואי מכי משחרי כותלי מיקרי בין הערבים נשחטיה מכי משחרי דהיינו מתחלת שבע: **דלא מכווני.** לא הוו זקופים בצמצום ולפי שהחומה היתה רחבה מלמטה והולכת ומתקצרת ועולה ולפיכך אין חודו של שפת עוביו למעלה מיצל על זקיפתו להשחירו עד שתימשך חמה למערב: **איצטגנינות.** להיות בקי בהילוכת המזלות ותחילות השעות דהכי תניא בבבא בתרא (דף טז:) וה' ברך את אברהם בכל איצטגנינות גדולה היתה בלבו וכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו לשאול במזלות: **דולה ומשקה.** נוטריקון של דמשק: **שבע מצות.** שנצטוו לשאר כל בני נח אבל תורה לא נתנה לו: **אפילו עירובי תבשילין.** שאינו הלכה למשה מסיני אלא תקנת סופרים שעתידין לתקן: **ואיהו מפשר.** פותר החלום כלומר הוא שואל הוא משיב: **אמר איהו.** זה שעל הגג: **עד שבחברון.** שאילה היא: **ואיבעית אימא הכי דקאי אארעא.** אמר הן כילד אמר הא דקאי אארעא האיר פני כל המזרח בלשון שאילה וזה אומר לו עד שבחברון האיר וא"ל האי דקאי אארעא הן כך אני שואל ומצינו בתלמוד ירושלמי (פ"ג ה"א) כדי להזכיר זכות אבות מזכירין חברון: **ומי מיחלף.** לימות תימור חמה בלימות תימור לבנה: **תימור של חמה.** עלות השחר שנבקע ונראה כתמר זקוף לשון ותמרות עשן (יואל ג) על שם שזוקף ועולה: **יום המעונן.** הרקיע קשור בעבים ואין התימור נראה בעד ערפל אלא במקום פיזור העבים במקומות הרבה בין עב לעב: **מפצע הכא.** מדקאמר ביום המעונן נבקע במקומות הרבה: **יומא דעיבא כוליה שימשא.** אפילו במקום צל, שהחמה נוקבת בכל מקום והיכה יוצאת דרך חלון כנגד חלונות שהעבים עומדים בפניה והיא מתפשטת עליהם ונוקבת בכל פיסוק שבהן: **לשטוח עורות.** לייבש: **לא תלוש.** בפסח: **והמא דשמשא.** חותו חום של יום המעונן: **דנא דחלא.** שפיה סתום יפה שלא יצא ריחו ויחמוץ וכשאתה נוקב נקב קטן יוצא שם ריח חזק מאד כך יום המעונן מתוך שהחמה מכוסה וחום שלה כבוש נוקבת בכח דרך נקב העבים: **שברירי דשמשא.** סנורים (בראשית יט) מתרגמינן שברירי שמש הנוקבת בכח דרך נקב העבים קטנים הנותן עיניו כנגד הנקב קשים לו הסנורים יותר מן המסתכל בחמה שבאויר: **וסימניך דילפא.** קשה דלף היורד על האדם משאם נכנס כל גופו למים:

הרהורי

[ובערוך פירש היאך נלמד מאברהם שקיים התורה עד שלא ניתנה ואין לנו ללמוד אלא ממנהג נביאים מפני שנהגו בהלמ"מ] (ועי' תוס' מו"ק כ. ד"ה מה חג בשם ירושלמי דאין למדין מקודם מתן תורה)

*] [עי' בערוך ערך שחר א' פי' תפלת האבות כולם ולא הזכיר אברהם אלא מפני שהוא עיקר וכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב משעה שנכנס השמש במערב ובאותו העת מתחילין הכותלין שבמזרח להשחיר וזו היתה תפלת הצהרים כדת המסורה לו מאביו וכו' ע"ש ובזה תבין פרש"י ד"ה צלותיה דאברהם תפלת הערב שלו וע"ע תוס' ברכות כו: ד"ה יצחק]

[פי' גירס' התוס' מנחות ק: ד"ה מתחיל]

פסחים ד. מגילה כ.

[ר"ם לב:]

פסחים נח:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבש כו' נ"ב וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני ה':
(ב) שם מכי משחרי כותלי ומאי קושיא ודילמא:
(ג) רש"י ד"ה מכי משחרי כו' טופים צללי ערב נ"ב ירמיה ו':

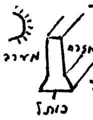

בראשית כד

נדרים לב.

קידושין פב.

נדרים לב.

[ג"י רבא]

פסחים מב.

*) [נע"י איתא אמר רפרם ויהרא רשימשא כשמשא]

רבינו חננאל

פ"ג אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה כו' תניא ר' ישמעאל אומר ברק ברקאי. כלומר האיר ר' עקיבא אומר עלה האור כו' וכיון שהורה בענין הבוקר הזכיר עוד תפלת הצהרים: אמר רב ספרא צלותיה דאברהם כו' פי' תפלת האבות כולן לא הזכיר אברהם אלא מפני שהוא העיקר ואמר מכי משחרי כתלי. ויש מי שאומר תחלת שעה שביעית משחרי כתלי כלומר כיון שינטו צללי ערב והוא משעה שביעית משיכנס השמש במערב ולמעלן מתחילין הכתלים להשחיר מפני שהלך השמש מן המזרח ובא הצל והיא תפלת הצהרים כדכתיב ערב ובוקר וצהרים אשיחה וגו' תו השיחה היא תפלה כדכתיב באבות ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב. וזו השיחה היא תפלת הצהרים כדת המסורה לו מאביו. ואמר לפנות ערב משעה שיכנס השמש במערב. ובאותה העת מתחילין הכתלים שבמזרח להשחיר. אמר רב יוסף אנן נגמור מאברהם קיים כלומר אברהם קיים המצות ועדיין לא נתנה התורה ואין לנו ללמוד ממנהג הנביאים אלא כגון דניאל וכיוצא בו מפני שנהגו כהלכה למשה מסיני אחרי שנתנה התורה א"ל רבה והא תנא גמר מאברהם דתניא וביום השמיני וגו' כלומר שאברהם היה מקיים המצות כהלכתן. ואקשינן אי הכי כי תפלת המנחה והיא תפלת הצהרים מכי משחרי כותלי הא קי"ל כי התפלות נתקנו כנגד התמידין. תפלת השחר כנגד תמיד של שחר ותפלת המנחה כנגד תמיד של בין הערבים. ולמה היה תמיד של בין הערבים נשחט בזמן שחל ערב פסח להיות בע"ש בשש שעות ומחצה לא ישחטיה אלא בתר שעה שביעית מכי משחרי כותלי ופרקינן ודלמא כותלי ביהמ"ק בשש ומחצה הוה משחרי משום דהוו מכווני טובא כדגרסינן בתלמוד דא"י בעירובין פרק כיצד מערבין. א"ר יוסי מי שאינו יודע לכוון הרוחות יראה מקום שהחמה זורחת באחד בתקופת תמוז. עד מקום שהיא זורחת. באחד בתקופת טבת אלו פני מזרח עד כמה יגעו הנביאים הראשונים לעשות שער המזרחי שתהא החמה מצמצמת בו בתקופת טבת ובתקופת תמוז. ד' שמות נקראו לו שער סור ששם היו הטמאים פורשין הדא הוא דכתיב סורו טמא קראו למו. שער היסוד ששם היו מיסדים ההלכה. שער חרסית שהוא מכוון כנגד זריחת השמש כדכתיב (איוב ט) האומר לחרס ולא יזרח. שער האיתון שמשמש כניסה ויציאה שער התוך שהוא ממוצע בין שני שערים. שער חדש ששם חידשו הסופרים ההלכה. שער העליון שהוא למעלה מעזרה. אי נמי משום דאבות איצטגנינות גדולה היתה בלבם ויודעין לכוון השעות. אי נמי זקנים יושבין בישיבה היו כלומר שכינה עמהם כו'. אמר רב קיים אברהם כל התורה כולה שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו' תורותי שתים דברי תורה ודברי סופרים: מתיא בן שמואל אמר האיר פני כל המזרח עד שבחברון והוא אומר הן מאן אמר הן איבעית אימא הך דקאי אאיגרא א' איהו האיר פני כל המזרח. ואמרו ליה הנך דקיימי בארעא עד שבחברון כלומר אתה רואה עד חברון ואמר להן הין. ואיבעית אימא הך דקאי אארעא. א' הך דקאי באיגרא האיר פני כל המזרח עד שבחברון. וא' ליה הך דקאי בארעא הין

תוספות ישנים

צלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי כו'. וא"ת הא אמרינן בפרק תפלת השחר (דף כז:) יצחק תיקן תפלת מנחה שנאמר ויצא יצחק לשוח בשדה וי"ל דאחר שתיקנה יצחק היה אומרה גם אברהם כך פירש רבינו תם אי נמי אומר רבי דמ"מ היה אומרה אברהם מפתילה אלא שלא עשאה כלל לכל בני ביתו עד שתיקנה יצחק דאפילו עירובי תבשילין קיים כדאמרינן לקמן: ואנן מאברהם ניקו וניגמר כו'. פירש בקונטרס צלותיה דאברהם כו' ויש לנו ללמוד ממנו ופריך ואנן מאברהם ניקו וניגמור פי' מי יוכל למאר כמותו אמר רבא תנא מאברהם גמר ור"ת פי' ואנן מאברהם ניקו וניגמור והלא הני שם ואלי שבע חמה עומדת בראש כל אדם ואין זמן תפלה עדיין ואמר רבא הנא מאברהם גמר שבקי בהלכה היה ואע"פ שקודם מתן תורה היה וקאמר רב יוסף הכי קא קשיא ליה דודאי מנחה פליגא אדאברהם כי גם כשהיו ממהרין התמיד לא היו ממהרין בה לז שבע ומשני דילמא שאני כותלי בהמ"ק דלא מכווני פי' שלא רצו בכוונה למאר שחיטת התמיד מתחילת שבע לפי שירצו שותפי פסחים אי חמה עומדת בראש כל אדם ויאמרו כי בעבודם מהרו שחיטת התמיד שלא כהלכתו או שמא יטעו ויקדימוהו ומביאו לבית הפסול אי נמי שאני אברהם דהיה לו איצטגנינות כו' וכל החכמים כמותו יכלו למאר כמותו ולא כל אדם אי נמי זקן היושב בישיבה היה ולא נלמד כל אדם ממנו. ר"ת. אך יש לתמוה מאי פריך וכי בשביל שיש לנו ללמוד מאברהם שזריזין מקדימין למצות נלמוד ממנו למאר תפלת המנחה שלא כדין: דילמא כותלי בית המקדש כו'. וא"ת מנין לנו שאברהם היה מתפלל מכי משחרי שלא כדין דילמא לא היה מתפלל אלא כדרך שאמרה המשנה דפסחים יש לדחות ערב דילמא משמע ליה מכי משחרי כותלי. ה"ג בפר"ח דילמא שאני כותלי בית המקדש משום דמכווני טובא ופירש ר' [illegible]

א) דהגם דבשאר כתלים נליות כתלים ימוכרו להשחיר מ"מ גם וכו' כנ"ל

נושא
שיטות בכמה האיר המזרח

נושא
זמן תפילת מנחה של אברהם אבינו

מבנה
מה היה קשה לר' יוסף

נושא/מבנה
לא פסקה ישיבה מאבותינו
"... זקן ויושב בישיבה"

נושא
אברהם אבינו שמר המצוות עד שלא נתנו

נושא
איך שונה בין אור הלבנה לאור החמה

מבנה
... על דברים שאי קשה מחבירו